

Русова С. та принцип народності

Сьогодні, в умовах державного й культурного відродження України педагогічною наукою взято курс на розвиток своєї власної національної освіти і виховання, тому нині потрібно звернутися до історичної скарбниці педагогічної думки минулого, почерпнути з них усе корисне, що стане основою для її подальшої розбудови.

С. Русова – педагог, вихователь, громадський діяч кінця XIX – початку XX ст., яка у 1921 р. емігрувала за кордон. Пізніше, у своїй праці “Мемуари” С.Русова писала: “Прощай рідна, дорога Україно! Кидаю Тебе з одним палким бажанням усі свої старі сили віддати на визволення твого народу, щоб знову пишалася Ти й волею, і наукою, і багатством...” [5, с. 224].

Метою цієї статті є висвітлення народності як принципу виховання в педагогічному доробку С. Русової.

І. Зайченко назвав ідею народності ядром педагогічної системи С. Русової. Вона вважала, що всі ступені освіти мають будуватися у відповідності з особливостями власного народу, на основі його історичного минулого, культури, побуту, мови, звичаїв, традицій, обрядів, психології [1, с. 88-89].

В. Кузь вважає, що “основними принципами концепції дошкільного виховання С. Русова вважала органічне поєднання народної педагогіки із сучасними дослідженнями в галузі вікової психології, з відродженням традицій, які формували в дітей відчуття причетності до національних основ” [3, с. 13].

Є. Коваленко, І. Пінчук вказують на глибоке і всебічне обґрунтування С. Русової єдності національної ідеї і праці на засадах народності як визначального критерію єдиної школи [2, с. 84].

Всі дослідники підкреслюють безмежну відданість С. Русової національному відродженню України. Вона зазначала: “...пасинки російської держави починають обтрушувати з себе порох століть”. Дослідниця вказувала на необхідні знання рідної мови, бо мова народу – це “він сам, у мові весь його спосіб мислення, його манера відчувати, в ньому думка народу та його душа” [6, с. 44]. Вона вважала важливим чинником морального і розумового відродження для народів, які вже усвідомили свою національну індивідуальність, – національну школу.

Тому, у національному вихованні С. Русова важливе місце відводила рідній мові. На прикладі шкіл для вотяків педагог показала, що заборона рідної мови призводить до того, що діти ростуть заляканими, нерішучими, соромляться своєї національності, з презирством ставляться до усього рідного – сім’ї, мови, звичаїв, одягу, а після закінчення школи виходили з неї розумово і морально скалічені люди, які соромилися свого походження. На її думку, якою б бідною не була вотяцька мова, вона для сільських вотяцьких дітей залишилася багатшою від чужої мови. А в тій місцевості, де працюють вчителі-вотяки про тупість вотяцьких дітей не може бути й мови. Діти веселі, ловлять кожне слово вчителя рідною мовою [6, с. 50]. Отже, С. Русова вболівала за рідну національну школу з українською мовою навчання, де виховання дітей відбувалося б на принципі народності.

С. Русова органічно пов'язувала національне відродження України з національним вихованням на принципі народності в сім'ї, дитячому садочку, школі, вищому навчальному закладі, позашкільній освіті, вважала школу найкращим скарбом кожного народу. Головна мета нової школи – збудити, дати змогу виявитися самостійним силам дитини. На Україні рідна мова – українська, “нею й повинно вести активними творчими силами учнів”. У новій українській школі, на думку С. Русової, виростуть діти на радість та на користь Україні, учитель буде ставити собі за мету виховати таких дітей, які будуть корисними і добрими громадянами своєї Вітчизни, в такій школі оживе слово Т. Шевченка [7]. Навіть оформляти школу вона пропонувала в народному стилі, де повинні бути рушники і настінні розписи, вироби народних майстрів.

Ідея національної школи, зауважувала С. Русова, пустила коріння в ґрунті виховання. Школа – це ланка для формування нації. Першим засобом, яким керує національна школа, вона вважала мову.

У процесі виховання дитини за принципом народності особлива роль належить вчителю, який повинен бути патріотом, правдивим, високо моральним авторитетним: “Велика місія учителя національної школи – в його руках майбутність народу, бо діти, які вийдуть із школи, мають бути каменярями у відбудові молодій українській державі, мають розробити свою культуру, свої національні скарби” [6, с. 85].

Головну мету виховання С. Русова вбачала у зміцненні індивідуальних сил: педагогу потрібно не крестити за “шаблоном”, а придивлятися до кожної окремої душі, зміцнювати її вихованням волі, внутрішньої дисципліни, думок і почувань. Кожна оригінальна думка дитини має ставати дорожчою за “сотню нав'язаних на її розум”, а підійти до глибоких скарбів дитячої душі, можливо за допомогою слова. Мова – головний елемент, який повинен бути поставлений в основу початкового дошкільного виховання. С. Русова зазначала, що заговорить в дитячому садочку до дитини її рідною мовою, розкажіть їй народну казку і побачите як заблищать її оченята, як заговорить вільно її дитячий язик. А вихователь повинен добре знати мову того народу, до якого він йде виховувати дітей. Корисні наслідки в нормальному розвитку розуму дитини дасть вільне гуманне виховання, коли воно буде національне і індивідуальне. Отже, С. Русова доводила, що кожна дитина – особистість, індивідуальний підхід повинен відкрити її унікальність, розвинути здібності, талант, оригінальність у самореалізації. Саме вона наполягала на індивідуальному підході у навчанні й вихованні, що і сьогодні є актуальним. Вона вважала, що справу виховання необхідно поставити найближче до природних нахилів дитини і до вимог життя, у зв'язку із світоглядом того народу, з якого походить дитина, що “після правдивого національного виховання дитина звикає кохатися в народних скарбницях, ... кохаючи свою національну культуру”, вона поважатиме і інші нації [4, с. 12]. Отже, педагогічна концепція С. Русової твердо опиралася на надбання української народної культури, фольклор, народні ремесла. Принцип народності у вихованні вона розглядала у невід'ємному зв'язку з національною ідеєю, надбаннями народної педагогіки, в гармонійній єдності з іншими принципами: природовідповідності, культуровідповідності, гуманізму, демократизму, етнізації, історизму. С. Русова спонукала своїх колег – педагогів до

постійного і наполегливого формування у своїх вихованців відчуття приналежності до свого народу, відповідальності перед минулим і майбутнім.

Література

1. Зайченко І. В. Педагогічна концепція С. Ф. Русової : навч. пос. / Іван Васильович Зайченко ; передмова М. Д. Ярмаченка. – 2-е вид., доп. і переробл. – Чернігів : Чернігівський державний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2000. – 234 с.
2. Коваленко Є. І. Освітня діяльність і педагогічні погляди С. Русової / Є. І. Коваленко, І. М. Пінчук – Ніжин : НДПІ, 1998. – 214 с.
3. Кузь В. Г. Софія Русова – теоретик і організатор національного дошкільного виховання / В. Г. Кузь // Проблеми дошкільного виховання у педагогічній спадщині С. Русової : матеріали Всеукраїнських педагогічних читань присвячених 140-річчю з дня народження С. Ф. Русової / відпов. ред. Є. І. Коваленко. – Чернігів, 1996. – Кн. 2-а. – С. 13-15.
4. Русова С. Дошкільне виховання / Софія Русова. – Катеринослав : Українське видавництво в Катеринославі, 1918. – 163 с.
5. Русова С. Мемуари / Софія Русова // Русова С. Мемуари. Щоденник. – К. : Поліграф книга, 2004. – С. 9-242.
6. Русова С. Націоналізація освіти. Історико-педагогічні статті. Дошкільне виховання / С. Русова // Русова С. Вибрані педагогічні твори : у 2 кн. / за ред. Є. І. Коваленко ; упоряд., передм., прим. Є. І. Коваленко, І. М. Пінчук. – К. : Либідь, 1997. – Кн. 1. – 272 с.
7. Русова С. Нова школа / Софія Русова. – К. : Видавництво “Українська школа”, 1917. – 20 с.